

Державне управління

УДК 332:330.3

Черевань Володимир Володимирович

магістр

кафедри менеджменту, публічного адміністрування та маркетингу

Київського університету ринкових відносин

Cherevan Volodymyr

Master of the

Department of Management, Public Administration and Marketing

Kyiv University of Market Relations

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ

СТАЛИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF MANAGEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей формування організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком регіонів. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку стійких механізмів управління розвитком регіонів, здатних бути адаптованими під змінні умови зовнішнього середовища в умовах зовнішніх викликів та важливістю врахування особливостей функціонування різних регіонів і формування відповідних механізмів управління їх сталим розвитком.

Досліджено сутність та принципи організаційно-економічного механізму управління розвитком регіонів, серед яких виділено комплексність, що передбачає забезпечення умов для виконання комплексу соціальних, екологічних і економічних функцій нормальної життєдіяльності населення та відповідний рівень розвитку регіону;

інтеграцію державного управління та саморегулювання; самодостатність, яка визначається специфічними параметрами, властивими рівню розвитку регіону, та впливає на господарську активність його суб'єктів.

Доведено, що зважаючи на курс економічного розвитку України організаційно-економічний механізм управління розвитком регіонів має бути орієнтований на забезпечення цілей сталого розвитку. Визначено взаємозв'язок між цілями сталого розвитку та можливостями їх реалізації у функціонуванні регіонів. Відмічено, що удосконалення організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком регіонів передбачає трансформацію їх складових елементів, методів та інструментів відповідно до змін зовнішнього середовища і з врахуванням специфіки та потенціалу розвитку кожного окремого регіону. Проаналізовано вплив повномасштабної військової агресії з боку росії на функціонування регіонів, відзначено, що механізми управління їх розвитком у повоєнні часи необхідно розробляти з урахуванням базового стану природно-ресурсного потенціалу та господарського комплексу, а також ступеню нанесеної шкоди.

Ключові слова: сталий розвиток регіонів, організаційно-економічний механізм, управління сталим розвитком, управління розвитком регіонів.

Summary. The article is devoted to the study of peculiarities of the formation of organizational and economic mechanisms for managing the sustainable development of regions. The relevance of the study is determined by the need to find sustainable mechanisms for managing the development of regions, capable of being adapted to the changing conditions of the external environment in the face of external challenges, the importance of taking into account the peculiarities of the functioning of different regions and the formation of appropriate mechanisms for managing their sustainable development.

The integrity and principles of the organizational and economic mechanism of managing the development of regions are researched. Among them it was highlighted the complexity which provides for the provision of conditions for the performance of a complex of social, ecological and economic functions of the normal life of the population and ensures the appropriate level of development of the region; integration of state administration and self-regulation; self-sufficiency which is determined by specific parameters of level of development of the region and affects the economic activity of its entities.

It is argued that taking into account the course of economic development of Ukraine the organizational and economic mechanism of managing the development of regions should be oriented towards ensuring the goals of sustainable development. The relationship between the goals of sustainable development and the possibilities of their implementation in the functioning of the regions is determined. It was noted that the improvement of the organizational and economic mechanisms of managing the sustainable development of regions involves the transformation of their constituent elements, methods and tools in accordance with changes in the external environment and taking into account the specifics and development potential of each individual region. The impact of full-scale military aggression by Russia on the functioning of the regions was analyzed, it was noted that the mechanisms for managing their development in post-war times must be developed taking into account the basic state of the natural resource potential and the economic complex as well as the degree of damage.

Key words: *sustainable development of regions, organizational and economic mechanism, management of sustainable development, management of regional development.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних викликів сьогодення ефективність розвитку національної економіки залежить від впливу багатьох факторів, тому в основу її функціонування мають бути

покладені стійкі механізми управління, здатні бути адаптованими під змінні умови зовнішнього середовища. Зважаючи на перехід всіх країн світу на функціонування на засадах сталого розвитку і необхідність узгодження цих пріоритетів з потенціалом національної економіки, особливого значення набуває розробка організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком.

Зважаючи на суттєве значення децентралізації як складової розвитку нашої країни, на перший план виходить необхідність врахування особливостей функціонування різних регіонів та формування відповідних механізмів управління їх сталим розвитком. Це обумовлює необхідність дослідження організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості економічного та соціального розвитку регіонів України, сучасні підходи до стимулювання економічного зростання територій, проблеми формування ефективного організаційно-економічного механізму розвитку регіонів досліджувалися багатьма вітчизняними вченими, зокрема С. Білою, В. Геєцем, М. Долішнім, Д. Дударевим, С. Ізмалковим, В. Слеповим, І. Сторонянською, О. Шевченком, М. Юдкевичем та ін. Питанням сталого розвитку регіонів України присвячено значну кількість наукових праць. Зокрема, варто відмітити здобутки таких учених, як З. Бурик, Т. Іванова, Е. Забарна та ін.

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених різним аспектам й особливостям формування організаційно-економічного механізму розвитку регіонів, недостатньо дослідженими залишаються питання, пов'язані з аналізом ефективних інструментів управління сталим розвитком регіонів та обґрунтування пріоритетів оптимізації зазначеного механізму з урахуванням базових засад сталого розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження теоретичних засад формування організаційно-економічних

інструментів управління сталим розвитком регіонів та обґрунтування на цій основі основних напрямів їх оптимізації з урахуванням цілей сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку важливий вплив на перебіг економічних процесів в Україні має децентралізація, яка збільшила реальні повноваження органів місцевого самоврядування і можливості територіальних громад у забезпеченні економічного розвитку. Досягнуті результати їх діяльності повинні забезпечити економічний базис для поліпшення економічного, соціального і екологічного стану регіонів, тобто основних пріоритетів сталого розвитку. Перед органами публічного управління регіонів постали завдання опанування нових прав, поглиблення уявлення стосовно їх реалізації, застосування засобів більш ґрунтовного поєднання зусиль суб'єктів господарювання територій, розкриття і використання можливостей підвищення потенціалу економічного розвитку. Проте слід відмітити, що створення умов для розвитку регіонів не є можливим без розроблення та впровадження організаційно-економічного механізму їх сталого функціонування.

В широкому розумінні, під організаційно-економічним механізмом управління розвитком регіонів слід розуміти сукупність суб'єктів, організаційних, економічних, ресурсних, правових, методичних та інших складових його елементів, форм їхньої взаємодії з урахуванням впливу об'єктивно виникаючих мотивів поведінки і суб'єктивних інтересів, а також послідовності реалізації управлінських інструментів, спрямованих на оптимізацію соціально-економічного розвитку регіонів [1; 2].

Організаційно-економічний механізм управління розвитком регіонів повинен будуватися і діяти відповідно до наступних основних принципів:

- принцип комплексності в просторовому відношенні орієнтує на забезпечення умов для виконання комплексу соціальних, екологічних

та економічних функцій нормальної життєдіяльності населення, що забезпечить відповідний рівень розвитку регіону;

- принцип інтеграції державного управління та саморегулювання орієнтує на формування інфраструктурних можливостей, які б давали змогу розмістити відповідні певному регіону продуктивні сили. Високий рівень розвитку інфраструктури дає змогу ефективно управляти розвитком регіонів [3];
- принцип самодостатності орієнтує на підвищення господарської активності населення певного регіону. Спеціалізація регіону визначається тими технологічними параметрами, які дають змогу розмістити на ній відповідні потребам території виробництва;
- принципи активності та гнучкості потребує враховувати в рамках управління розвитком регіону можливість змін умов функціонування системи управління, забезпечення її гнучкого реагування на зміну умов шляхом переходу до альтернативних варіантів [4].

Регіони слугують підґрунтям для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни за рахунок того, що на рівні регіону відбувається початкове акумулювання та розподіл людського, інтелектуального та соціального капіталів, природних, матеріально-технічних, фінансово-кредитних та інших ресурсів. Таким чином, стратегічне значення регіонального розвитку є одним із найвагоміших для забезпечення розвитку країни. Отже, головною вимогою до організаційно-економічного механізму управління розвитком регіону стає утворення всіма його складниками єдиної системи економіко-господарських важелів, що діють злагоджено, комплексно, у сукупності своїй спрямовані на розвиток ефективності регіональної економіки, використовуючи відповідні економічні взаємозв'язки та сприяючи розвитку національної економічної системи в цілому.

Зазначений механізм формується під впливом факторів зовнішнього середовища. І зважаючи на курс економічного розвитку України організаційно-економічний механізм управління розвитком регіонів має бути орієнтований на забезпечення цілей сталого розвитку.

Ключові засади сталого розвитку в регіонах України були зафіксовані в Стратегії сталого розвитку "Україна-2020". Наразі існує проект аналогічної стратегії до 2030 року. Метою цих стратегій є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі та інструменти досягнення цієї мети, які мають бути імplementовані в механізм управління передбачають, по-перше, забезпечення сталого розвитку держави (у тому числі регіонів) та проведення в ній структурних реформ, наслідком чого має стати підвищення стандартів життя. По-друге, сприяння територіальним громадам у самостійному вирішенні питань місцевого значення, бо такими діями вони зможуть забезпечити свій добробут, нести відповідальність за розвиток усієї країни. По-третє, забезпечення зовнішньої та внутрішньої безпеки. По-четверте, реалізація вектору гордості, що повинен спонукати до того, щоб Україна посіла гідне місце серед провідних держав світу.

Таким чином, для забезпечення ефективного управління сталим розвитком регіонів, необхідно сформувавши обґрунтований організаційно-економічний механізм, орієнтований на ефективне формування, використання, розвиток і збереження регіонального потенціалу. При цьому для визначення процесів, що визначають функціонування і розвиток регіонів, необхідно спиратися на дві відносно незалежні один від одного цільові компоненти: економічну і соціальну ефективність. Подолання суперечності між економічною і соціальною ефективністю міститься в забезпеченні ефекту комплементарності: соціальна ефективність може бути забезпечена тільки в умовах економічного зростання, а економічне зростання вимагає використання якісного людського потенціалу, який

формується, тільки починаючи з певного рівня якості життя, як наслідок соціальної ефективності.

Реалізація цілей сталого розвитку України на регіональному рівні відбувається на основі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [5]. Відповідно до неї пріоритетними напрямками регіонального розвитку на період до 2027 року є наступні:

- розвиток економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні;

- прискорення економічного зростання регіонів та територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку із забезпеченням покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів;

- підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на засадах цифровізації;

- охорона культурної спадщини, збереження традиційного характеру середовища населених пунктів.

Удосконалення організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком регіонів повинно мати на меті, передусім, трансформацію їх складових елементів, методів та інструментів відповідно до змін зовнішнього середовища і з врахуванням специфіки та потенціалу розвитку кожного окремого регіону. Крім того, цей процес має узгоджуватися із цілями сталого розвитку України, визначеними до 2030 року [6]. Серед них виділено, зокрема, подолання бідності; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення доступності та сталого управління

водними ресурсами та санітарією; забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях; зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

На жаль, на сучасному етапі розвитку нашої країни формування механізмів управління сталим розвитком регіонів здійснюється в умовах військової агресії росії, що призводить до руйнування господарських комплексів регіонів. Тому виникає потреба у пошуку шляхів відновлення та забезпечення сталого розвитку територій, підвищення їх стійкості до зовнішніх загроз. При цьому варто основну увагу приділяти виявленню внутрішніх ресурсів регіонів та підвищенню ефективності місцевого самоврядування. Розвиток потребує значних фінансових ресурсів та ефективного їх використання. Необхідно використовувати досвід досягнення країнами світу позитивних зрушень за рахунок залучення іноземних інвестицій для впровадження інноваційних технологій. Макроекономічні втрати негативно впливають на рівень життя всіх верств населення у регіонах України. Руйнування господарського комплексу, економічний спад супроводжуються зростанням безробіття та вимушеної трудової міграції в інші країни.

Постраждалими від військової агресії з боку росії є всі регіони України. Але ступінь майнових та економічних втрат в різних регіонах відрізняється. Відтак, механізми управління розвитком оновлених регіонів

України мають враховувати особливості територій, види та ступінь нанесеної шкоди.

У спільному звіті Світового Банку, Уряду України та Європейської Комісії "Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення" (друга частина) регіони України розподіляються на 4 категорії [7]: прифронтові (Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська, Херсонська обл.), опорні (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська), тиллові (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Черкаська) та повернуті під контроль Уряду України (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська, м. Київ). Шкода нанесена областям за період лютий 2022 року-лютий 2023 року за цими групами суттєво відрізняється. Звичайно, найбільше постраждали прифронтові регіони (рис. 1):

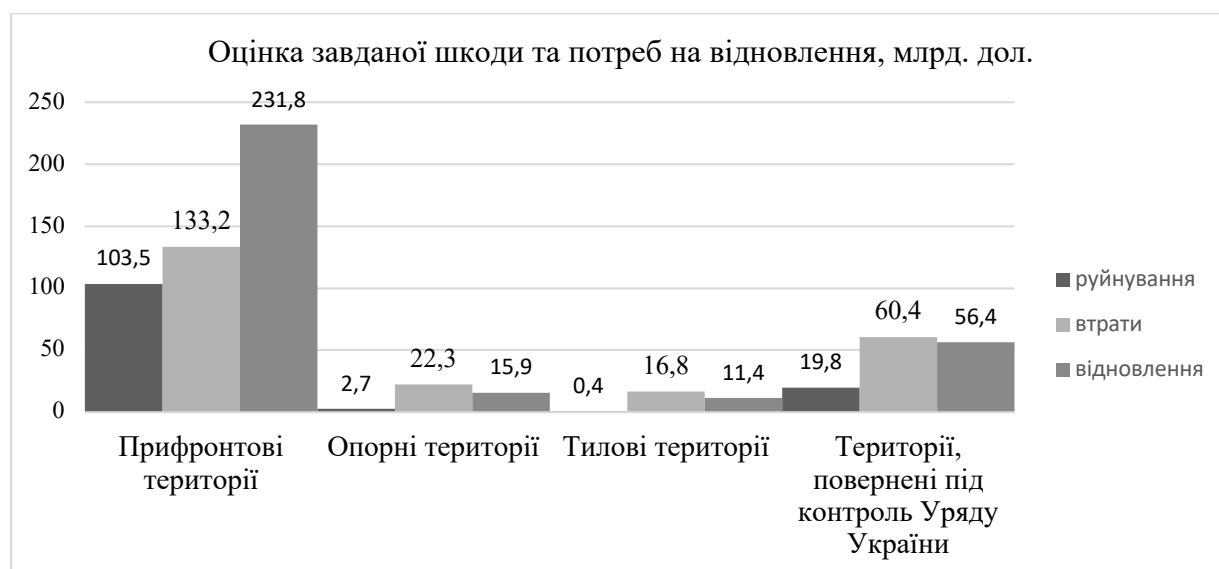

Рис. 1. Оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення, млрд. дол.

Джерело: складено автором на матеріалах [7]

Найбільше зростання рівня руйнувань відзначається у енергетичному секторі, де рівень руйнувань збільшився у понад 5 разів порівняно із

червнем 2022 року. Потреби також найбільше зросли у прифронтових регіонах: Донецька, Харківська, Луганська та Херсонська області [7].

Таким чином, особливості управління сталим розвитком регіонів України витікають з необхідності врахування економічного, соціального та екологічного напрямків залежно від ступеня руйнування. Крім того, оцінюючи специфіку управління сталим розвитком регіонів, потрібно відмітити необхідність тісної взаємодії регіональної влади з бізнес-структурами, які в умовах повномасштабної агресії росії показали високі результати в забезпеченні засад сталого розвитку.

В цілому, механізми управління розвитком регіонів у повоєнні часи необхідно розробляти з урахуванням базового стану природно-ресурсного потенціалу та господарського комплексу, а також ступеню нанесеної шкоди. Країні та її регіонам необхідно забезпечити умови щодо позитивних зміни у структурі їх економічних комплексів, інноваційному розвитку підприємств. Нажаль, стан багатьох деокупованих територій потребує відбудовувати знову їх господарські комплекси. Тому, наразі, необхідно моделювати розвиток регіонів, механізми фінансового забезпечення розвитку, стійкості регіонів до зовнішніх загроз з огляду на цей факт.

В цілому, пріоритетними напрямками розвитку з урахуванням цілей сталого функціонування України на регіональному рівні є розвиток всебічної інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні; прискорення економічного зростання регіонів із забезпеченням покращення стану навколишнього природного середовища, в тому числі руйнацій внаслідок повномасштабного вторгнення, та невиснажливого використання природних ресурсів; підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, зокрема на засадах цифровізації та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективний організаційно-економічний механізм дає змогу на регіональному рівні забезпечувати і зберігати ефективний соціально-економічний стан, який характеризується раціонально незалежною регіональною економічною політикою та динамічним розвитком у рамках процесу забезпечення економічної безпеки з метою формування здатності протистояти та протидіяти дестабілізуючим загрозам економічній безпеці. Удосконалення організаційно-економічних механізмів управління сталим розвитком регіонів в повоєнний час повинно мати на меті, передусім, трансформацію їх складових елементів, методів та інструментів відповідно до змін зовнішнього середовища і з врахуванням специфіки та потенціалу розвитку кожного окремого регіону, а також ступеню нанесеної шкоди під час воєнної агресії.

Література

1. Василиця О., Засадко В. Управління регіонами і громадами в нових реаліях розвитку України: стратегування, планування, проєктний менеджмент. *Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*. 2022. С. 49-51.
2. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. 74–78.
3. Селіверстова Л.С., Лосовська Н.В. Підходи до формування організаційно-економічного механізму управління соціальною відповідальністю бізнесу. *Економіка та держава*. 2019. №7. 13-16.

4. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/> (дата звернення: 20.11.2023).
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text> (дата звернення: 20.11.2023).
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. (дата звернення: 20.11.2023).
7. Ukraine rapid damage and needs assessment. *World Bank*. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).

References

1. Vasylytsia, O., Zasadko, V. (2022). Upravlinnia rehionamy i hromadamy v novykh realiiakh rozvytku Ukrainy: stratehuvannia, planuvannia, proiektnyi menedzhment. Formuvannia mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozytsii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu, rehionalnomu ta lokalnomu vymirakh: materialy VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 49-51 [in Ukrainian].
2. Vasylieva, O.I., Vasylieva, N.V. (2018). Kontseptualni zasady staloho rozvytku terytorialnykh hromad. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 8, 74–78 [in Ukrainian].
3. Seliverstova, L.S., Losovska, N.V. (2019). Pidkhody do formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia sotsialnoiu vidpovidalnistiu biznesu. *Ekonomika ta derzhava*, 7, 13-16 [in Ukrainian].

4. Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniyi u sferi staloho rozvytku do 2030 roku. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/> [in Ukrainian].
5. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 5 serpnia 2020 r. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> [in Ukrainian].
6. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30 veresnia 2019 r. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].
7. Ukraine rapid damage and needs assessment. *World Bank*. 2023. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf>